

Joris Janssens, *De weifelende ezel. Over Vlaamse identiteit en de Nederlandse poëzie, 1893-1925*, Nijmegen, Uitgeverij Vantilt, 2006, 304 pp., ISBN 90 77503 52 2 | Deze Leuvense dissertatie is geschreven in het kader van het Vlaams-Nederlandse onderzoeksproject *De Noord- en Zuid-Nederlandse poëzie tussen 1910 en 1940, autonomie en interactie*.

Deze twee laatst genoemde begrippen staan centraal in deze studie. De discussie over een 'Groot-Nederlandse' identiteit of een Nederlandse en een Vlaamse en dus geen gemeenschappelijke identiteit, is al oud. Janssens onderzoekt deze problematiek door de reacties op elkanders, Nederlandse en Vlaamse, poëzie te onderzoeken: wijzen deze reacties toch op een gemeenschappelijke identiteit of juist niet?

Voor het begrip nationale identiteit baseert hij zich op de theorieën van Benedict Anderson en de Oostenrijkse Ruth Wodak. Deze laatste stelt dat de nationale identiteit, uiteraard een constructie, vastgesteld kan worden door systematisch onderzoek van taaluitingen en andere semiotische systemen.

Uitgangspunt zijn de literaire uitingen van de Tachtigers in Nederland (Willem Kloos, Albert Verwey, Lodewijk van Deysse, Jacques Perk e.a.) met hun vaak harde kritiek op de Vlaamse letteren. Hierop reageerde met enige vertraging in 1893 August Vermeulen en met hem zijn mederedacteuren in *Van Nu en Straks*. Vermeulen stelde dat de Vlaamse letteren via Groot-Nederland een Europees niveau zouden kunnen bereiken. Nederland moest dienen als referentiekader. Ook Vermeulen en de zijnen stonden kritisch tegenover de Vlaamse literaire productie, al werden Guido Gezelle, Hugo Verriest en Albrecht Rodenbach met enig ontzag gezien. De vrijzinnige auteurs als Herman Teirlinck gingen met Vermeulen mee, maar ook katholieke schrijvers als Stijn Streuvels en Karel Van de Woestijne deelden zijn visie. In Vlaams katholieke kringen was er echter aarzeling. In *Dietsche Warande en Belfort* stond Elisabeth Belpaire afwijzend tegenover de Tachtigers en de kritiek van Vermeulen. Later zal Jules Persyn een gematigder standpunt innemen. Mej. Belpaire liep nogal weg met de Nederlandse priester, dichter en politicus Mgr. Herman Schaepman. Deze droeg overigens niets bij aan de *Dietsche Warande en Belfort*. Meer aandacht voor de noodzaak tot verandering had Karel Van den Oever. In het katholieke tijdschrift *Vlaamsche Arbeid* schreef hij: "...alles van ons is anders: Vlaanderen zal daarom uit zich zelve ontwikkelen tot een eigen sterke volkomenheid". Geheel onterecht waren de kritiek van de Tachtigers en Vermeulens oproep tot verbetering van de Vlaamse letteren niet.

Veel van de discussies rond 1910, maar ook nog na de Eerste Wereldoorlog, verliepen echter

volgens stereotiepe karakterisering van de Vlaamse en Nederlandse aard. Nederland was cerebraal, koel, degelijk, burgerlijk en Vlaanderen was hartstochtelijk, emotioneel, idealistisch, aards. En voor de katholieke Vlamingen speelde het wantrouwen tegen het protestantse Noorden geducht mee. Kortom, om met René De Clercq te spreken: het ging om het koele Nederlandse hoofd en het warme Vlaamse hart.

Algemeen was er vóór 1914 het besef dat van de poëzie van het Noorden geleerd kon worden en dat deze tot navolging noopte, mits men als katholiek de eigen waarden niet uit het oog verloor. Voor de vrijzinnigen was het leerproces met minder restricties omgeven. Aardig is dat bij de herdenking van Rodenbach in 1909 in Vlaanderen de vrijzinnige en katholieke rijen zich min of meer sloten tegen de felle kritiek op het werk van Rodenbach door Maurits Uyldert, een epigoon van Albert Verwey. Leo Van Puyvelde, André De Ridder en Stijn Streuvels traden voor Rodenbach in het strijdperk, ook al hadden de laatste twee hun bedenkingen.

Kernthema is dat Vlaanderen zocht naar kwaliteit en die vond in het Noorden, maar tegelijk wenste Vlaanderen ook zijn eigenheid te bewaren.

Na de Eerste Wereldoorlog trad een duidelijke verandering op. Allereerst was er in Vlaanderen een jonge generatie dichters die zelf interessante vernieuwingen naar voren brachten. De primair individualistische poëzie van de Tachtigers was van de baan en modernisme, expressionisme en gemeenschap waren de nieuwe trefwoorden. We treffen de vernieuwende elementen aan bij de jongeren die in de Eerste Wereldoorlog veelal in het activisme stonden of ermee sympathiseerden. De oude generatie (Vermeulen, Van de Woestijne, Streuvels en Cyriel Buysse) was er buiten gebleven. In Nederland had de Eerste Wereldoorlog niet onmiddellijk tot een nieuwe generatie poëten geleid. De jongeren in Vlaan-

deren (Paul van Ostaïjen, Wies Moens, Marnix Gijzen, Victor Brunclair, Gaston Burssens) gaven nu zelfs de toon aan. Wel zou de aanvankelijke eenheid breken op het punt van de religie. Voor de katholieke dichters als Moens en Gijzen was het louter humanitaire expressionisme onaanvaardbaar. Bovendien keerden zij zich ook tegen de socialistische idealen die in die kringen geuit werden. Zij namen tegelijk afstand van Nederlandse dichters, aanvankelijk toch ook in katholieke kring gewaardeerd, als Henriette Roland Holst en Carel Adama van Scheltema. Dat was toch teveel 'marxisme op rijm'. Op eigen katholiek terrein sloten de Vlaamse dichters zich hecht aaneen in *De Pelgrim* (1927). Niettemin onderhielden zij contacten met het Noorden met dichters als Albert Kuyle en Henri Bruning (waar ze tegelijk veel kritiek op hadden) en met critici als Pieter van der Meer Walcheren. Ten slotte Groot-Nederland.

Janssens situeert de politiek Groot-Nederlandse gedachte in de Eerste Wereldoorlog en plaatst deze in navolging van Lode Wils' publicaties in het kader van de Duitse *Flamen*-politiek bedreven door Duitsers en Nederlandse handlangers. Het Groot-Nederland-ideaal was overigens binnen het activisme en binnen de Frontbeweging zeker geen leidend beginsel.

Janssens laat zien dat het in de poëzie een marginale rol heeft gespeeld. Er zijn sporen terug te vinden in bladen als *Ruimte* en *Het Overzicht*. Groot-Nederland was een tussenstation of zoals in *Het Overzicht* stond: "*het zelf-zijn van ons volk in Groot-Nederland ligt op de rechte weg naar internationalisme*" (p. 180). In feite eenzelfde visie die al door Vermeylen in 1893 verkondigd was. Een andere opvatting was het streven naar een Groot-Nederlandse confederatie waarin Vlaamse en Nederlandse belangen prioritair waren. Een bewustzijn van de nationale verschillen was een voorwaarde voor de culturele integratie. De studie eindigt met de situatie in 1925. De

alteraties rond het tijdschrift *Forum* met Edgar Du Perron, Menno ter Braak en hun Vlaamse collega's blijven dus buiten beeld.

Toch kan men met Janssens stellen dat Vlaanderen zich na 1918 op het terrein van de letteren kwalitatief kan meten met het Noorden. Er is zonder meer sprake van gelijkwaardigheid. Anderzijds moet men vaststellen dat er culturele verschillen en opvattingen bestaan die niet door de taaleenheid overbrugd kunnen worden en die de contacten duidelijk beïnvloeden (overigens hoeft men dat niet zonder meer als negatief te ervaren).

In het slot van zijn boek geeft de schrijver een samenvatting van zijn betoog. Nuttig, want het is een vol boek met veel feitelijke gegevens ingebed in 'betogen', 'vertogen' en 'discours'. Bovendien trekt de auteur de discussie door naar het heden met thema's als: het uiteengroeien van de taal en het wel of niet schrijven van gemeenschappelijke literatuurgeschiedenissen. Janssens vindt de wederzijdse confrontatie een positieve zaak en als recensent denk ik dat het volgen van de letteren in Noord én Zuid een zinvolle bezigheid blijft.

[Pieter van Hees]